

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

657 פ"ק פסח יתרו תשפ"ו ח"א י"ג פ"ק י"ג

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: חידושים לפרשת יתרו

וכתב וז"ל: לפי המדרש העדי הוא שם המפורש, זה לשונו (שמות רבה כ"א, ח') רבי שמעון אמר כלי זין נתן להם שהיה שם הגדול חקוק בו וכל הימים שהיה בידם לא היה מלאך המות יכול לשלוט בהם, שנאמר חרות על הלוחות חירות ממלאך המות, אמר רבי פנחס הכהן בר חמא בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמר הקב"ה אם יבוא מלאך המות ויאמר למה נבראתי אני אומר לו אם בראתיך על העכו"ם בראתיך לא על בני למה שעשיתי אותם אלהים, שנאמר (תהלים פ"ב, ו') "אני אמרתי אלהים אתם וגו'". ובמדרש איכה (פתיחתא כ"ד): תנא רבי שמעון בן יוחאי: כלי זין היה להם לישראל בסיני והיה שם המפורש חקוק עליו, וכשחטאו ניטל מהם. הדא הוא דכתיב "ויתנצלו בני ישראל וגו'". כיצד ניטל מהם? רבי איבו ורבנן, רבי איבו אמר: מאליו היה נקלף. ורבנן אמרי: המלאך היה יורד ומקלפו.

ולפי דרכו יש לומר, כי הלומד תורה, זוכה למעמד מתן תורה מחדש, וממילא מקבל את החרב המונעת ממלאך המות לשלוט בהם, וכמו שמצינו אצל דוד המלך בשבת (ל'): שכל זמן שלמד תורה מלאך המות לא היה יכול עליו. וכן מסופר במועד קטן (כח.) על רב חסדא, שלא היה יכול לו מלאך המוות, משום שלא היה פוסק פיו מללמוד, הלך מלאך המוות וישב בארז, העמוד המרכזי שמחזיק את דבי רב. פקע ונשבר ארזא ושתק רב חסדא, שנבהל רגע מהרעש, ויכיל ליה.

ממילא נרבה בלימוד התורה ועל ידי זה נסלק את המוות מחלונינו.

חידוש גדול אומר המפרש "מרכבת המשנה" על המכילתא, שהר סיני נתלש ממקומו וישראל היו עומדים תחתיו צפופים על פי נס, ורגליהם נטולים מן הארץ, לא נגעו רגליהם בקרקע, והיו עומדים באויר על פי נס, כי כמו שנפתחו שבעה רקיעים כן נפתחו שבעה ארצות למטה, ועם ישראל עמדו באויר.

ונראה להסביר מדוע היה צריך שירחפו באויר.

רש"י במסכת סנהדרין (מד:) מביא מעשה (ומקורו בירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב), שבאו ואמרו לתנא הקדוש שמעון בן שטח שיש שמונים מכשפות באשקלון, מה עשה - כינס שמונים בחורים בעלי קומה, והיה אותו היום יום גשמים, ונתן כד גדול ביד כל אחד ואחד וקיפל טליתות בתוך הכדים, ואמר לתלמידיו: הזהרו בהן שהן שמונים, ובשעה שתיכנסו יגביה כל אחד

ראש ישיבת פורת יוסף, הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, שהוא דודו של הגאון הרב מרדכי אליהו זצ"ל מצד אימו, סיפר לרב מרדכי אליהו זצ"ל סיפור שהיה נוכח בו:

פעם אחת ישב הגאון בעל ה'כף החיים' רבי יעקב סופר ע"ה בליל שבת ולמד תורה. והנה, באמצע הלילה הוא רואה את מלאך המוות שבא ליטול את נשמתו. אמר בעל 'כף החיים' למלאך המוות, והרי עדיין לא סיימתי לכתוב את ספרי 'כף החיים'! אמר לו מלאך המוות: ישנה גזירה על הציבור, והקב"ה רוצה ליקח צדיק אחד שיכפר על הדור. אמר לו בעל 'כף החיים': נו, וכי אני צדיק? תלך לרב יחזקאל עזרא, המגיד הירושלמי, שהוא צדיק גמור.

הלך מלאך המוות לחכם יחזקאל עזרא ע"ה, ואמר לו: באתי לקחת את נשמתך, כיון שיש גזירה על הציבור וצדיק מכפר על הציבור, ואתה צדיק - חכם יעקב סופר שלח אותי אליך. אמר חכם עזרא למלאך המוות: לך לחכם יצחק שרים, שהוא צדיק שיכול לכפר על הדור, וקח את נשמתו.

בבוקר נכנסו חכם יעקב סופר והרב עזרא לבית המדרש, והרב צדקה ישב במקומו. פנה חכם יחזקאל עזרא לרב יעקב סופר ושאל אותו: וכי למה שלח לי מר את מלאך המוות? אמר לו - מכיון שאתה צדיק ויש בכחך להציל את הדור מהגזירה, ובאמת מה עשה כבודו כשבא אליך מלאך המוות? אמר לו חכם עזרא לרב סופר - שלחתי אותו לחכם יצחק שרים שהוא צדיק ממני.

את כל השיחה הזאת שמע הרה"ג חכם יהודה צדקה זצוק"ל, וכששמע כך אמר לעצמו נמתין ונראה מה עלה בגורלו של חכם יצחק שרים, וראה זה פלא, באמת באותו בוקר פשטה השמועה על פטירתו הפתאומית של הרה"ג יצחק שרים זצ"ל, שהיה למדן גדול וחסיד.

סיפור זה יכול להמחיש לנו מה שכתב בספר שפתי כהן (ע"ת פרשת כי תשא), שבמתן תורה ה' נתן בידיהם של ישראל כלי זין שהיה כתוב עליו 'שם המפורש' וכל זמן שהיה כלי הזין הזה בידם לא היה יכול מלאך המוות לשלוט בהם, והיה להם חירות ממנו.

וכך כתב ע"פ "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֶם עִם קִשָּׁה עֲרֹךְ רִגְעַת אֶחָד אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ וְכִלְיִיךָ וְעֵתָה הוֹרֵד עֲדִיךָ מֵעֲלִיד וְאֶדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ. וַיִּתְּנֻצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדִיָּם מִמֶּה חוֹרֵב."

מיכם אחת מהן מן הארץ, ושוב אין מכשפות שולטות בכם, ואם לאו לא נוכל להם. הלך לו שמעון בן שטח לטרקלין שלהם והניח הבחורים מבחון, אמרו לו: מי אתה? אמר להם: מכשף אני ולנסותכם בכשפים באתי. אמרו לו: ומה כשפים בידך? אמר להם: יכולני להביא לכם שמונים בחורים עטופי טליתות נגובות ואף על פי שהוא יום גשמים, אמרו לו: הנראה. יצא לחוץ ורמז להם, הוציאו הטליתות מן הכדים ונתעטפו בהן ונכנסו, ואחז כל אחד את אחת מהן והגביהו אותן ויכלו להן והוציאו ותלאום כולם.

רש"י ממשיך ומספר, "ונתקנאו קרוביהם [=של המכשפות] בדבר, ובאו שנים מהם וכווננו דבריהם והעידו על בנו של שמעון בן שטח חיוב מיתה ונגמר דינו, וכשהיה יוצא לסיקל אמר: אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לי, ואם אינו כן תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי וקולר תלוי בצואר עדים! ושמעו אלו וחזרו בהם, ונתנו טעם לדבריהם מחמת שנאת הנשים. ואף על פי כן לא נפטר מן העונש.

לדעת רבי עובדיה ספורנו, זו הסיבה שאומר שמעון בן שטח במסכת אבות (פ"א מ"ט): "שמעון בן שטח אומר: הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדברך, שמא מתוכם ילמדו לשקר". וביאר הספורנו שם: "אמר כל אלה להישמר ממה שקרה בענין בנו, שנהרג במצות בית דין על פי עדים שהעידו בפניהם שהרג את הנפש, והעדים עצמן הכחישו את עצמן בסוף".

מתבאר מהמעשה עם המכשפות, שכל כוחן היה כל עוד היו עומדות על הקרקע, אולם כאשר הבחורים הרימו אותן מעל הקרקע, פסק כוחן ולא יכלו עוד לכשף.

ממילא במקרה זה כדי שלא יחשבו אומות העולם שכל מעשה מתן תורה נעשה על ידי כישופים לכן ריחפו באויר, שהרי אי אפשר בזמן שמרחף באויר לעשות כישופים.

כתב הרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע בספרו דברי חיים (פרשת צו) וז"ל: והנה אנחנו רואים באדם שהוא חומרי, אינו יכול לעוף באויר. כי החומרי גובר להורידו מטה. ואפילו הכי ראינו בני אדם אשר נדבקו במחשבתם בחכמה ויכלו לילך באויר, כאשר שמענו כמה פעמים. רק שהחכם בעסקו בעומק החכמה בלא דעת הולך באויר, כי נתגבר עליו כח רוחניותו ולא נמשך למטה לחומר. עכ"ל.

ונאה דורש נאה מקיים, כך העידו על הרה"ק מצאנז, כפי שהובא בספר מושיעין של ישראל (ח"ב עמוד ר"ד), שהקדושת יום טוב ראה פעמיים את רבי חיים מצאנז מרחף באויר בעת עבודתו הקדושה, האחת, בעת ספירת העומר. והשניה, בעת שנכנס להתפלל תפילת ערבית. וכן האדמו"ר מקלויבורג זצוק"ל (דרשות חומש רש"י פרשת חיי שרה, תשמ"ב) הביא בשם חסידים שהעידו, שראו כשנכנס רבי חיים מצאנז לתקוע בשופר היה פורח באויר מהדלת עד למקומו. ע"כ.

ובספר אביר הרועים (אות ק"ז) מביא על הרה"ק רבי אברהם מסוכטשוב זי"ע בעל האבני נזר, שבעת שאמר ההלל בראש חודש, כשאמר את הפסוק (תהילים ק"ד, ד) "הִהָרִים יִקְדּוּ וְכָאֵלִים", היה כל גופו גבוה מעל הארץ.

וכן מסופר על הש"ך שסיים את חיבורו "כללי ספק ספיקא" (ביורה דעה סימן ק"י), חתם בפסוק (תהילים ק"ט, קס"ה) "שְׁלֹם רֵב לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאֵין לָמוֹ מְכֹשֹׁל". והובא בספר מפיהם ומפי כתבם (ח"ב עמ' ט"ו) את הסיבה לכך, שכתב הש"ך את חיבורו בסימן ק"י היה עמוק במחשבותיו הקדושות מענין הסוגיא, ומתוך עומק המחשבה לא חלי ולא הרגיש איך שיצא לאכסדרה שלא היה לה גדר מסביב, ומשם הלך גם מחוצה לה באויר ממש ונס אירע לו שלא נפל ארצה. וזוגתו הרבנית נבהלה מאוד מזה, בראותה פליאה כזאת לא אמרה לו דבר כדי שלא להעירו ולנתקו מעומק מחשבותיו הטהורים ויהיה בסכנה ח"ו. ורק כאשר חזר לביתו, סגרה בעדו הדלת וכשנתעורר מעומק מחשבותיו סיפרה לו זוגתו את כל הנ"ל.

ועל זה כתב הסיום הנ"ל, לציין לאוהבי תורה שאין למו מכשול. עכ"ד.

לפי זה שי לומר, שבמתן תורה מגודל הזדככותם של ישראל היו מרחפים באויר.

לפני שנביא את הסיפור ממסכת הוריות נקדים ונביא את הגמרא בבבא מציעא (פד:) אמר רבי: שלשה ענוותנים הם: אבא (היינו רבן שמעון בן גמליאל), בני בתירא, ויהונתן בן שאול.

מוכח שרבן שמעון בן גמליאל היה עניו ממעשה שהיה: רבי אלעזר בנו של רבי שמעון בר יוחאי היה מקשה לרבי קושיות שלא ידע לענות עליהם והיה מתבייש מזה, וכשבא לאביו רבן שמעון בן גמליאל וסיפר לו זאת, אמר לו אביו: יפה הוא עושה, מפני שהוא גדול ממך בייחוס, שהוא ארי בן ארי (בנו של רבי שמעון בר יוחאי) ואתה ארי בן שועל (רבן שמעון בן גמליאל מרוב ענוותנותו כינה את עצמו שועל כלפי רבי שמעון בר יוחאי).

בני בתירא ענוותנים מזה שהם הושיבו את הלל בראש ומינוהו לנשיא עליהם. יהונתן בן שאול עניו מזה שאמר לדוד: "אתה תמלוך על ישראל, ואני אהיה לך למשנה (שמואל א כג, יז).

אחר שראינו כי רבן שמעון בן גמליאל היה בעל ענוה גדול מאוד נלמד את המעשה המובא במסכת הוריות.

במסכת הוריות (יג:) מובא שכשהיה נכנס רבן שמעון בן גמליאל לבית המדרש, היו כל העם עומדים מלפניו, לפי שהיה "נשיא", והנשיא הוא זה שדורש ומלמד תורה לרבים, וכשהיו רבי מאיר ורבי נתן נכנסים לבית המדרש, היו גם כן כל העם עומדים מלפניהם, לפי שרבי מאיר היה "חכם", היינו: גדול שבחכמים, שנושאים ונותנים עמו בהלכה, ויודע טעמי תורה, ורבי נתן היה "אב בית דין", היינו: גדול שבדיינים שהדינים נפסקים על פיו.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: רוצה אני שיהיה הפרש והיכר ביני לבינם, כי העם עומדים לפני וגם לפני העם עומדים, לכן אין כאן שום היכר, מה עשה? תיקן :

שכאשר הנשיא נכנס – כל העם עומדים לפניו, ואינם יושבים עד שיאמר להם שבו.

ואם אב בית דין נכנס – עושים לו שתי שורות, אחת מכאן ואחת מכאן ואין יושבים עד שישב במקומו.

ואם חכם נכנס – רק אותם האנשים שהחכם חולף על פניהם נעמדים ומיד מתיישבים.

אותו היום ארע, שרבי מאיר ורבי נתן לא נכנסו לבית המדרש, למחרת כשנכנסו לבית המדרש הם שמו לב שהעם לא עמדו לפניו כמו שעמדו לפני רבן שמעון בן גמליאל, שאלו: מה יום מיומיי? אמרו להם: כך תיקן אתמול רבן שמעון בן גמליאל, כדי שיהא היכר בינו לבינכם, לכן כל העם עומדים מלפניו לפי שהוא נשיא, אבל מלפניהם אין עומדים אלא שתי שורות בלבד, שאינם אלא אב בית דין וחכם.

אמר רבי מאיר לרבי נתן: אני חכם ואתה אב בית דין, לכן בא ונטכס ביחד עצה כנגד רבן שמעון בן גמליאל שכך עשה לנו, מחר כשיבוא לבית המדרש נשאל אותו שאלות במסכת עוקצין (זוהי מסכת קטנה בסדר טהרות ועניינה דיני "שומר" ו"יד" לטומאה) והוא מסתמא אינו בקי במסכת זו, ויתגלה הדבר לכולם שאינו יודעה, ואז אנחנו נאמר לו שכתוב: "מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהילתו" (תהילים קו, ב), למי נאה למלל "גבורות ה'" היינו: לדרוש בדברי תורה? למי שיכול להשמיע כל תהילתו.

והואיל ואין אתה יכול להשמיע כל תהילתו שאינך יודע את מסכת עוקצין, אינך ראוי למלל גבורות ה' ולהיות נשיא עלינו ונעביר אותו מנשיאותו, ואנחנו נפתח ונדרוש לציבור במסכת עוקצין, ותהיה אתה נשיא ואני אב בית דין (רבינו

יוסף חיים ז"ע בספרו בן יהוידע פירש, שהם לא רצו לעשות שינוי זה לדורות אלא רק לפי שעה, כדי שיכיר רבן שמעון בן גמליאל את העלבון שבדבר).

שמע רבי יעקב בן קרשי (רבו של רבי יהודה הנשיא) את שיחתם אמר: אפשר שרבן שמעון בן גמליאל יבוא על ידי כך לידי בוש, מה עשה? הלך באותו לילה וישב אחורי העליה של רבן שמעון בן גמליאל, ולמד שם את מסכת עוקצין כדי שישמע רבן שמעון בן גמליאל מה שהוא לומד, וייתן דעתו ללמוד מסכת זו ועל ידי כך היא תהיה שגורה בפיו, ואם הם ישאלו אותו במסכת זו – ידע מה להשיבם, ולא תהיה לו בושא חלילה.

כששמע רבן שמעון בן גמליאל מה שהוא לומד, נתן לבו לזה ואמר: מה הסיבה שהוא לומד כאן את מסכת עוקצין, אולי הוא מסמן לי שיש חכמים בבית המדרש שרוצים לשאול אותי במסכת זו כדי להראות לכולם שאיני בקי בה ולהעבירני מנשיאותי, ישב ולמד את כל מסכת עוקצין.

בבוקר אמרו רבי מאיר ורבי נתן לרבן שמעון בן גמליאל בפני כל העם: ילמדנו רבינו את מסכת עוקצין, עמד ודרש ולימד אותם וענה להם על כל קושיותיהם. לאחר שלימד אותם ועמד במקומו, אמר להם: אם לא הייתי לומד אתמול מסכת זו הייתם מביישים אותי, אני מצווה עליכם לצאת מבית המדרש.

יצאו רבי מאיר ורבי נתן מבית המדרש ולמדו בחוץ והיו כותבים קושיות בפתקים ומשליכים אותם לבית המדרש וקושיות שלא ידעו לתרץ בבית המדרש הם היו כותבים את התירוצים בפתקים ושולחים לבית המדרש.

אמר רבי יוסי לחכמים: תורה נמצאת בחוץ ואנו בפנים? הלא הם גדולי התורה.

אמר להם רבן שמעון בן גמליאל: נכניס אותם בחזרה לבית המדרש אולם נקנוס אותם שלא נאמר דבר הלכה משמם, וכך עשו לרבי מאיר קראו בשם "אחרים" ולרבי נתן קראו בשם "יש אומרים".

מסיימת הגמרא: אחוהו להו בחלמיהו זילו פייסוהו [לרבן שמעון ב"ג] רבי נתן אזל רבי מאיר לא אזל אמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין כי אזל רבי נתן אמר ליה רבן שמעון בן גמליאל נהי דאהני לך קמרא דאבוק למהוי אב ב"ד שויניך נמי נשיא. (ויעו' בתוס' בסוטה יב. ששם מצייתת הגמרא מחלוקת בין רבי מאיר וגם בשם אחרים ולכן מתקשים התוס' הלא נתבאר בהוריות כי אדם אחד הוא. בתחילה כתבו ליישב: וא"ר, שראה בקונטרס צרפת שמועות שקיבל מאלישע בן אבויה קבעום בשם אחרים מפני שהיה שמו אחר אבל שאר שמועות קבעום בשמו. היינו שבאמת מדובר באותו אדם - רבי מאיר, אלא שכשרבי מאיר מסר בשם "אלישע בן אבויה" שמוגדר על ידי חכמים כ"אחר", דבריו מובאים כ"אחרים". יוצא, שאם במשנה או בברייתא מוזכרים גם "רבי מאיר" וגם "אחרים", הכוונה היא שאותו רבי מאיר אמר דברים שונים במשך שנות חייו. אולם תוס' דוחים את ההסבר: ולא מסתברא דהא לרבי נתן אסקו יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קבעו כך ולר"מ נמי עשו כיוצא בו. ומסיימים: אלא נראה דלאחר דאסקוהו אחרים חזר בו ואמר נולד כשהוא מהול וכן בפ' קמא דברכות עכ"ל).

מצינו שרבי מאיר לא בא לבקש סליחה מרשב"ג בעקבות החלום וטען כי דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. ואולי אפשר לומר, שמצינו במסכת יומא (דף פג:): רבי מאיר רבי מאיר הוה דייק בשמא ואילו רבי יהודה ורבי יוסי לא הוו דייקו בשמא, כשבאו להתארח בערב שבת אצל אדם מסויים, אמרו לו: מה שמך? אמר להו: כידור, אמר: שמע מינה אדם רשע הוא, שנאמר "כי דור תהפוכות המה". רבי יהודה ורבי יוסי אשלימו ליה כיסייהו, רבי מאיר לא אשלים ליה כיסיה אזל אותביה בי קיבריה דאבוה. אתחזי ליה בחלמיה תא שקיל כיסא דמנחא ארישא דההוא גברא למחר אמר להו הכי אתחזי לי בחלמאי אמרי ליה חלמא דבי שמשי לית בהו ממשא, אזל רבי מאיר ונטריה כולי יומא. וכו'.

כלומר, רבי מאיר טען שחלומות אין בהם ממש ולכן הוא אינו צריך לבקש סליחה מרשב"ג, הראו לו משמים שחלומות יש בהם ממש וכמעט הפסיד את כספו.

ויש לומר מה טעם רצה רשב"ג לעשות שוני לגבי עמידה בפני החכמים.

מצינו במד"ר (שה"ש א' ג' א') ובית מדרשו של רבי אליעזר היה עשוי כמין ריס ואבן אחת הייתה שם והיתה מיוחדת לו לשיבה. פעם אחת נכנס רבי יהושע התחיל ונושק אותה האבן ואמר האבן הזאת דומה להר סיני וזה שישב עליה דומה לארון הברית.

נמצא שמעמד מן תורה קיים עד היום, בכל שיעור שרב מוסר לתלמידו זו בחינה של מתן תורה.

עוד מצינו במדרש תנחומא (פרשת שמות סימן כ"ה): "היה הקול יוצא אצל ישראל כל אחד ואחד לפי כוחו: הזקנים היו שומעין את הקול לפי כוחן. והבחורים לפי כוחן. והנערים לפי כוחן. והקטנים לפי כוחן. והיונקים לפי כוחן. והנשים לפי כוחן. ואף משה לפי כוחו. שנאמר (שמות יט) "משה ידבר והאלהים יענו בקול", בקול שהיה יכול משה לסבול. וכן הוא אומר "קול ה' בכח" (תהלים כט) בכחו לא נאמר אלא בכח, שכל אחד ואחד מהן יכול לסבול. ואף הנשים המעוברות כפי כוחן הוי אומר כל אחד ואחד לפי כוחו".

ויש לומר שאין הכוונה לגובה הקול של הקולות שהיה שונה, אלא כל אחד לפי הכנתו לתורה כך זכה לתורה.

וכיצד מכין עצמו לתורה?

כמה שיותר מתבטל לרבו, כך יזכה לקבל יותר מרבו.

וכך מצינו בב"ק דף כ' בסוגיא הידועה ד"זה נהנה וזה לא חסר", רב חסדא שאל לרמי בר חמא "הי מתניתין", והשיב לו רבי בר חמא: "לכי תשמע לי (-כשתשמעני שימוש אחד, אומר לך". רש"י). שקל סודריה כך ליה (-קיפל לו סודר שלו". אמר ליה, אם נהנית משלמת מה שנהנית" וכו'.

ומבאר בהקדמת השערי יושר: שמעתי דבר נאה ומתקבל בשם גיסי המנוח הרה"ג מוה"ר שלמה זלמן בהר"ר קלמן אבעל מטעלז, בהא דמסופר בגמרא ב"ק (כ.) בסוגיא דזה נהנה וזה לא חסר, דרב חסדא בעי מרמי בר חמא והשיב לו לכו תשמע לי, שקל סודרא כך ליה, דבהשקפה ראשונה מתמיה, וביאר הרב הנ"ל שהענין הוא שבדבר שצריך עיון ויגיעה תלוי עיקר הדבר אם המתלמד מאמין במעלת המלמד, אז אם לא יבין בראשונה, יתלה החסרון בעצמו, ויוסיף אומץ ליגע את עצמו ואז יבין באחרונה, אבל אם דברי המלמד קלים בעיניו ולא שוה לו להתאמץ לעמוד בהם, אז אם לא יקבל הדברים במשקל הראשון יניחם או יבטלם בלבו ודיו, ולכן כאשר ידע רמי בר חמא את עומק הענין שרצה ללמד, לא רצה ללמד עד שיתאמת לו שרב חסדא משתוקק להתלמד ממנו כתלמיד מרב, ולכן לא למדו הדבר עד שישמש אותו כתלמיד לרב, ודפח"ח.

וכך כתב ב'מדרש שמואל' עמ"ס אבות (פ"ו מ"ז) בביאור קנין המ"ו ממ"ח קניני התורה: "המחכים את רבו" - "רמז, שהתלמיד, כדי שלעולם יהיה חושק ללמוד מרבו, צריך שיחזיק את רבו לחכם ויודע, ואז יהיה חושק ללמוד מחכמתו, אמנם אם אינו מחזיקו לחכם, אז לא ישתדל לרדוף אחריו שילמדנו, ויתרשל באופן שישאר חסר מקנין התורה, ועל כן אמר שמהדברים שהתורה נקנית בהם הוא 'המחכים את רבו', כלומר, מחזיק אותו לחכם.

מעתה יש לומר, כי בכדי שיתבטלו התלמידים אל הנשיא רבן שמעון גמליאל, הוצרך לתקן שיעמדו לכבודו.

והנה מצינו במדרש תנחומא (שם): אמר רבי יוחנן היה הקול יוצא ונחלק לשבעה קולות ומשבעה קולות לשבעים לשון, כדי שישמעו כל האומות וכל אומה ואומה שומעת קולו בלשון האומה ונפשותיהם יוצאות וכו'.

ויש לומר, מדוע התחלק לשבעה קולות כנגד האנשים הנזכרים במדרש שכל אחד קיבל כפי כוחו: 1. זקנים, 2 בחורים, 3 נערים 4 קטנים. 5. יונקים 6 נשים. 7 משה רבינו. וכתב המהר"ח ב'עץ הדעת טוב' (בפרשתינו), שלכן נהגו בקהילות ישראל להגיד את פרק התהלים "מִזְמֹר לְדָוִד הַבּוֹ לַה' בְּגִי אֱלִים" (תהלים כט, א) אשר התייחד על זמן מתן תורה, דווקא בעת החזרת הספר תורה למקומו בארון הקודש לאחר קריאת התורה. ונהגו לאמרו דווקא ביום שבת שבו יש שבעה עולים לספר תורה כנגד שבעת הקולות שהיו במתן תורה, מה שאין כן בימי שני וחמישי.

בעל הרוקח בספר 'ביאור סידור התפילה' (סימן ל"ב ד"ה הללוהו אל בודשיו): עשרת הדברות היו יוצאים בעשרה מיני ניגונים, כל דיבר בניגון הראוי לו. הקב"ה לימד את אותם עשרה ניגונים לדוד המלך, ומטעם זה שמו של דוד המלך מופיע בספר דברי הימים בתוספת האות 'י' בכדי לרמוז על כך. כגון בפסוק "וַיִּבְרַךְ דָּוִד אֶת ה' לְעִינֵי כָל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִד בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם" (דברי הימים א' כט, י) וכן בפסוק "וְדָוִד זָקֵן וְשָׁבַע יָמִים וַיִּקְלָךְ אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ עַל יִשְׂרָאֵל" (דברי הימים א' כג, א)

ומסיים, שלכן נאמר במזור ק"נ בתהילים עשר פעמים "הללוהו" כנגד עשרת הניגונים של עשרת הדיברות.

בזה יש להביא מקור למה שכתב בהקדמה לספר "פאת השולחן", שכאשר סיים הגר"א מוילנא ז"ע את פרושו על שיר השירים, הוא שמח שמחה גדולה מאד, וכך כתב שם: "וצוה לסגור חדרו, והחלונות סוגרו ביום, והדליקו נרות הרבה. וכאשר סיים פרושו, נשא עיניו למרום בדביקות עצומה, בברכה והודאה לשמו הגדול יתברך שמו, שזיכהו להשגת אור כל התורה בפנימיותה וחוצותיה.

וכך אמר: כל החוכמות נצרכים לתורתנו הקדושה וכלולים בה, וידעם כולם לתכליתם. והזכירם: חכמת האלגברה, המשולשים וההנדסה, וחוכמת מוסיקה, ושיבחה הרבה. הוא היה אומר אז, כי רוב טעמי תורה וסודות שירי הלויים, וסודות תיקוני הזהר, אי אפשר לידע בלעדה בלי חכמת - המוזיקה אי אפשר ללמוד סודות התורה ועל ידה יכולים בני אדם למות, בכלות נפשם בנעימותיה, - ויכולים להחיות מתים בסודותיה הגנוזים בתורה. הוא אמר, כמה ניגונים וכמה מידות הביא משה רבינו ע"ה מהר סיני המקור של הניגונים הוא גם כן מהר סיני והשאר מורכבים. וביאר איכות כל החוכמות ואמר שהשיגם לתכליתם כי הוא חשב שהכל הכרחי להבנת התורה. - רק לגבי חכמת הרפואה הוא אמר: ידע חכמת הניתוח, והשייך אליה, אך מעשה הסמים ומלאכתם למעשה, רצה ללמד מרופאי הזמן, וגזר עליו אביו הצדיק שלא ילמדנה, כדי שלא יבטל מתורתו, שיצטרך ללכת להציל נפשות כשידע לגומרה."

הרי לנו מקור מדברי הראשונים הוא בעל הרוקח כי מקור חכמת המוזיקה הוא מהר סיני בזמן עשרת הדיברות היו עשרת ניגונים שונים.

בזה נבוא ונבאר את דברי הגמרא בערכין (יג): האומרת שבכינור שהיה בבית המקדש היו שבעה נימים. וכמו שנאמר (תהילים טז, יא) "שובע שמחות", ודרשו אל תקרי 'שובע' אלא 'שבע' - על שם אותם שבע נימים. אך לעתיד לבוא בכינורו של משיח - ממשיכה הגמרא ואומרת, יהיו שמונה נימים שנאמר (שם יב, א) "למנצח על השמינית" - והיינו על נימה שמינית. ולעולם הבא, יהיה כינור של עשר נימים שנאמר (שם צב, ד) "עלי עשור", ואומר (שם לג, ב-ג), "בנבל עשור זמרו לו. שירו לו שיר חדש."

ותמה הרה"ק בעל "דברי ישראל" ממודז'ץ (פרשת מקץ), כי אף בזמננו ישנם כינורות בעלי שמונה נימים שלא לדבר על נבלים וכלי נגינה נוספים שמעיקרם הרי הם בני עשרות

נימים, ומה הוא איפוא החידוש הגדול בכינורו של משיח ובנבל המיוחד שיתגלה לעתיד לבוא?

אין לנו לבאר ענין זה כי אם על פי חכמת המוזיקה עצמה - מבאר ה"דברי ישראל", שבעה תווים המה: דו-רה-מי-פה-סו-לה-סי. ולמעשה משמשים כאותיות של צלילי המוזיקה, כפי שאותיות הא-ב משמשות לקריאה וכתובה. וכאותיות הא-ב ש"ב הנה - לא יותר ולא פחות, כך תווי המוזיקה - שבעה המה. שבעה קולות יסודיים. ואף כי מאותם שבעה תווים ניתן להפיק צלילים רבים עד בלי מספר - עדיין לעולם נותרים הם אך שבעה תווים. שכן ניטול לדוגמא את התו הראשון 'דו' - הרי לתו זה ניתן להפיק קול ראשון, קול שני, קול שלישי ורביעי וכן הלאה עד אין מספר. קולות אלו מכונים בשפה המוזיקלית 'אוקטבות', כאשר לאוקטבות עצמן אין מספר. כל שבעה תווים יוצרים אוקטבה אחת, וממנה ניתן לעלות לאוקטבה גבוהה יותר, ולעוד אחת גבוהה עוד יותר, וכן הלאה והלאה. כאשר אף אם הפה האנושי מגיע לשלב בו אינו מסוגל להפיק צלילים גבוהים יותר, עדיין ניתן על ידי כלי נגינה וכדו', לעלות עוד ועוד אוקטבות (בגבול כח השמיעה של האוזן).

שבעת הקולות הללו - מסביר בעל "דברי ישראל" הינם שבעה קולות יסודיים בבריאה ונרמזו על ידי דוד המלך במזמור כ"ט (שבתהילים: א) קול ה' על המים. (ב) קול ה' בכח. (ג) קול ה' בהדר. (ד) קול ה' שובר ארזים. (ה) קול ה' חוצב להבות אש. (ו) קול ה' יחיל מדבר. (ז) קול ה' יחולל אילות. שכן אף כאשר הרעמים מרעימים קולם משמים, הרי קולותיהם מצויים בתוך אחד או כמה משבע התווים-הצלילים הידועים לנו, אף כי לרוב עוצמתם - אין לנו יכולת לשער את גובה האוקטבה בה הם נשמעים.

והנה, כיון שהטביע ה' את אדני עולמו על שבעה קולות ותווים, מעתה אין המוח מסוגל להשיג ואין השכל יכול לצייר, צליל שמיני שאינו עליה לאוקטבה גבוהה יותר - אלא כשליבה נוספת לשבע השליבות אותן אנו מכירים באוקטבה מוזיקלית כל שהיא. אך הוא שאמרה הגמרא - כי לעתיד לבוא בעת ביאת המשיח, נזכה לשמוע את אותו קול ייחודי - הצליל השמיני אותו יפיק מלך המשיח מכינורו בן שמונת הנימים. אותו צליל השייך לעתיד לבוא לימים בהם אין לנו עתה שמץ השגה ותפיסה.

והוא חותם כי תוספת מרובה על צליל זה, תהא לנו לעתיד לבוא לעולם הבא. שם בעולם שכולו טוב ורוחניות, תהא לנו השגה אף בצליל תשיעי ועשירי - באוקטבות בנות עשרה תווים.

כלומר, לעתיד לבוא נגיע למצב של עם ישראל בהר סיני שקיבלו את עשרת הדיברות באוקטבות בנות עשרה תווים.

קו אור הגאולה

0796065479

שלוחה 2 - שיעורי הרב איתי בן אהרון